Tillväxt- och regionplaneförvaltningen

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2020–10-01

TRN 2020–0167

Handläggare:
Elisabeth Mårell

Tillväxt- och
regionplanenämnden

Yttrande över remiss Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad

Ärendebeskrivning

Tillväxt- och regionplanenämnden har för Region Stockholms räkning (RS–0590) ombetts yttra sig över remiss *Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad. Redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald*. Handlingsplanen anger inriktningen för arbetet med att skydda och främja biologisk mångfald inom Stockholms stad. Yttrandet utgår från ett samlat regionalt utvecklingsperspektiv utifrån Region Stockholms ansvar för regional fysisk planering och regional utveckling.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2020-10-01
Förslag till yttrande, 2020-10-01
Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad,

Förslag till beslut

Tillväxt- och regionplanenämnden föreslås besluta

1. Yttrandet över Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad, TRN 2020–0167, godkänns och överlämnas till Stockholms stad.

2. Paragrafen justeras omedelbart.

Förvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning
Handlingsplanen anger inriktningen för arbetet med att skydda och främja biologisk mångfald inom Stockholms stad. För att genomföra handlingsplanen behöver Stockholm stad samverka såväl internt inom staden som externt med andra regionala aktörer såsom Region Stockholm. Tillväxt- och regionplaneförvaltningen ser positivt på att Stockholms stad har tagit fram en handlingsplan för biologisk mångfald och anser att handlingsplanen bidrar till genomförandet av RUFS 2050. Den visar på betydelsen av regional och mellankommunal samverkan i dessa frågor och kan fungera som förebild och inspiration för andra kommuner.

Bakgrund
Tillväxt- och regionplanenämnden har för Region Stockholms räkning (RS–0590) ombetts yttra sig över remiss *Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad. Redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald.* Handlingsplanen anger inriktningen för arbetet med att skydda och främja biologisk mångfald inom Stockholms stad. För att genomföra handlingsplanen behöver Stockholm stad samverka såväl internt inom staden som externt med andra regionala aktörer såsom Region Stockholm. Handlingsplanen är ett tematiskt tillägg till Stockholms stads miljöprogram och syftar till att peka ut, förmedla och skapa samsyn kring ett antal strategier för att uppnå ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem. Handlingsplanen utgör även ett medel för att genomföra översiktsplanen för Stockholms stad som bland annat anger att ”en utgångspunkt för stadsbyggandet är att stärka grönstrukturen” och att ”funktioner med regional betydelse ska särskilt beaktas”.

Överväganden
Överensstämmelse med regionala styrdokument
Tillväxt- och regionplaneförvaltningen ser positivt på att Stockholms stad har tagit fram en handlingsplan för biologisk mångfald i form av ett tematiskt tillägg till sitt nya miljöprogram. I miljöprogrammet är biologisk mångfald ett av sju prioriterade mål. Biologisk mångfald innebär en hög variation både inom och mellan arter och ekosystem. Den biologiska mångfalden är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder (ekosystemtjänster). I handlingsplanen förekommer flera liknande begrepp, t.ex. grön och blå infrastruktur respektive grön- och blåstruktur. Grön- och blåstruktur (inklusive miljökonsekvensnormer för vatten) är en av flera mellankommunala frågor av regional betydelse som

pekas ut i RUFS 2050. RUFS regionala grönstruktur med dess tio regionala grönkilar är till stora delar definierad utifrån rekreation och folkhälsa men även biologisk mångfald, kulturmiljövärden och vattenvärden. En central del i den regionala gröna och blå infrastrukturen är att peka ut värden för biologisk mångfald i funktionella nätverk, främst baserat på naturtyper och ekologiska samband som täcker in hela landskapet, inte bara de tätortsnära grönområdena. Stockholms stads blågröna infrastruktur är därför vital för hela regionens mångfald och ekosystemtjänster.

De fem strategierna som presenteras i handlingsplanen utgår från och stämmer väl överens med de mål och inriktningar som finns i såväl RUFS 2050 som i *Grön infrastruktur - Regional handlingsplan för Stockholms län* (Rapport 2019:12, Länsstyrelsen Stockholm). Strategierna är; lyft fram prioriterade arter och naturkvaliteter, uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer, genomför ekologiska förstärkningsåtgärder, utveckla kunskap och kommunikation samt utveckla verktyg som underlättar samverkan och genomförande. Förvaltningen anser att handlingsplanen därmed bidrar till genomförandet av RUFS 2050. I handlingsplanen hänvisas också till ovanstående regionala styrdokument och det finns även en karta som visar den regionala grönstrukturen i Stockholms stad och hur den hänger ihop med närmast angränsande kommuner.

Förvaltningen anser att denna illustration med fördel kan kompletteras med en bild som visar den regionala grönstrukturen för hela Stockholms län i form av de tio regionala grönkilarna. Förvaltningen tycker också att Stockholms stad bör komplettera listan *Koppling till andra strategier och planer* med RUFS 2050. Detta skulle ännu tydligare visa den regionala betydelsen av den gemensamma blågröna infrastrukturen. Förvaltningen anser också att ordlistan kan kompletteras för att förklara och förtydliga skillnaden i användningen av begreppen blågrön infrastruktur respektive grön- och blåstruktur på regional nivå.

Regional och mellankommunal samverkan

För en snabbt växande stad och region som Stockholm och Stockholmsregionen, är det en utmaning att tillgodose efterfrågan på bostäder och teknisk infrastruktur, samtidigt som de viktiga funktionerna hos våra ekosystem och de tjänster vi får från dem värnas och utvecklas. En ökande befolkning kommer att vara i behov av rekreationsområden, grönska och vatten av god kvalitet.

Förvaltningen delar Stockholms stads synsätt att det behövs ett strategiskt angreppssätt för att värna och utveckla dessa värden och funktioner när Stockholm växer. Förvaltningen instämmer i att negativa konsekvenser för

den biologiska mångfalden i form av fragmentering av landskapet och minskning av livsmiljöer för växter och djur behöver motverkas genom god planering, förstärkningsåtgärder och naturvårdsskötsel på såväl den regionala som den mellankommunala, kommunala och lokala nivån. Förvaltningen instämmer också i att ny kunskap om naturvärden samt metoder för samverkan behöver fortsätta utvecklas. Det är positivt att handlingsplanen omfattar strategier för staden internt likväl som för externa aktörer som är verksamma i Stockholm stad samt att den utgör ett underlag för samverkan med andra kommuner kring biologisk mångfald. Detta är extra viktigt då dessa funktioner ur ett systemperspektiv ingår i den regionala blågröna infrastrukturen, samt i de tio regionala grönkilarna som finns utpekade i RUFS 2050, och därmed ofta sträcker sig över flera kommungränser, ibland även länsgränser.

Inspiration och förebild för andra kommuner
Förvaltningen ser också att Stockholms stads handlingsplan kan fungera som ett bra exempel för hur andra kommuner kan arbeta med frågan kopplat till fysisk planering. Handlingsplanen kan också fungera som en förebild för hur en kommun kan bryta ner övergripande nationella och regionala mål och strategier till kommunal nivå och kopplas vidare till investeringar, genomförande samt drift och underhåll på lokal nivå. Handlingsplanen visar på hur en kommun kan gynna och stärka biologisk mångfald i den fysiska miljön och se till att frågan uppmärksammas i kommunens olika förvaltningar och arbetsprocesser.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet
Beslutet bedöms inte innebära några ekonomiska konsekvenser för Region Stockholm.

Miljökonsekvenser av beslutet
I enlighet med Region Stockholms miljöpolitiska program, Miljöprogram 2017–2021 har hänsyn till miljön beaktats och det bedöms att en särskild miljökonsekvensbedömning i detta ärende inte är relevant.

Hanna Wiik
Förvaltningschef

Elisabeth Mårell
Regionplanerare

Tillväxt- och regionplanenämnden

FÖRSLAG TILL YTTRANDE
2020-10-01

TRN 2020–0167

I ämnesraden: KS 2020/931
i PDF-format till
kommunstyrelsen@stockholm.se
i Word-format till
RIX-remissvar.SLK@stockholm.se

Stockholms stad
Kommunstyrelsen
Rotel IX

Yttrande över remiss Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad

Inledning

Region Stockholm har genom tillväxt- och regionplanenämnden beretts möjlighet att yttra sig över *Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad. Redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald*. Yttrandet utgår från ett samlat regionalt utvecklingsperspektiv utifrån Region Stockholms ansvar för regional fysisk planering och regional utveckling. Region Stockholm har fått förlängd svarstid till den 15 oktober 2012.

Synpunkter

Överensstämmelse med regionala styrdokument

Region Stockholm konstaterar att strategierna som presenteras i handlingsplanen utgår från och stämmer väl överens med de mål och inriktningar som finns i såväl RUFS 2050 som i Grön infrastruktur - Regional handlingsplan för Stockholms län (Rapport 2019:12, Länsstyrelsen Stockholm). Region Stockholm välkomnar att handlingsplanen därmed bidrar till genomförandet av RUFS 2050. Det är även föredömligt att handlingsplanen hänvisar till ovanstående regionala styrdokument. Det är även positivt att handlingsplanen inkluderar en karta som visar den regionala grönstrukturen i Stockholms stad och hur den hänger ihop med närmast angränsande kommuner. Region Stockholm anser samtidigt att denna karta med fördel kan kompletteras med en bild som visar den regionala grönstrukturen för hela Stockholms län i form av de tio regionala grönkilarna. Region Stockholm tycker också att Stockholms stad bör komplettera listan *Koppling till andra strategier och planer* med den regionala utvecklingsplanen, RUFS 2050. Detta skulle ännu tydligare visa den regionala betydelsen av den gemensamma blågröna

infrastrukturen. Även ordlistan skulle kunna kompletteras för att förklara och förtydliga skillnaden i användningen av begreppen blågrön infrastruktur respektive grön- och blåstruktur på regional nivå.

Regional och mellankommunal samverkan
Region Stockholm delar Stockholms stads synsätt att det behövs ett strategiskt angreppssätt för att värna och utveckla naturvärden, biologisk mångfald och funktionerna hos våra ekosystem och de tjänster vi får från dem. En ökande befolkning kommer att vara i behov av rekreationsområden, grönska och vatten av god kvalitet när Stockholm växer. Region Stockholm instämmer i att negativa konsekvenser för den biologiska mångfalden i form av fragmentering av landskapet och minskning av livsmiljöer för växter och djur behöver motverkas genom god planering, förstärkningsåtgärder och naturvårdsskötsel på såväl den regionala som den mellankommunala, kommunala och lokala nivån.

Region Stockholm instämmer också i att ny kunskap om naturvärden samt metoder för samverkan behöver fortsätta utvecklas. Det är positivt att det av handlingsplanen framgår att den omfattar strategier för staden internt likväl som för externa aktörer som är verksamma i Stockholm samt att den utgör ett underlag för samverkan med andra kommuner kring biologisk mångfald. Detta är extra viktigt då dessa funktioner ur ett systemperspektiv ingår i den regionala blågröna infrastrukturen, samt i de tio regionala grönkilarna som finns utpekade i RUFS 2050, och att de därmed ofta sträcker sig över flera kommungränser, ibland även länsgränser.

Inspiration för andra kommuner
Region Stockholm anser också att Stockholms stads handlingsplan kan fungera som ett bra exempel för hur andra kommuner kan arbeta med frågan kopplat till fysisk planering. Handlingsplanen kan också fungera som en förebild för hur en kommun kan bryta ner övergripande nationella och regionala mål och strategier till kommunal nivå och kopplas vidare till investeringar, genomförande samt drift och underhåll på lokal nivå. Handlingsplanen visar på hur en kommun kan gynna och stärka biologisk mångfald i den fysiska miljön och bidra till att frågan uppmärksammas i kommunens olika förvaltningar och arbetsprocesser.

Stockholms stad

Miljöförvaltningen
Miljöanalys

Tjänsteutlåtande
Dnr 2020-7136

2020-05-19

Handläggare
Gunilla Hjorth
Telefon: 08-508 28 814

Till
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
2020-06-16 p.24

Handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad

Redovisning av miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald

Förvaltningens förslag till beslut

1. Godkänna miljöförvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad.
2. Hemställa om att kommunfullmäktige fastställer handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholms stad.

Anna Hadenius
Förvaltningschef

Maria Svanholm
Avdelningschef

Sammanfattning

Stockholm har en rik och varierad naturmiljö som uppskattas av stadens invånare. Den biologiska mångfalden är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder.

Kommunfullmäktige har gett miljö- och hälsoskyddsnämnden i uppdrag att ta fram en strategi för stadens arbete med biologisk mångfald, i samarbete med samordningsgruppen för Grönare Stockholm. Bilagt förslag till handlingsplan, som samtidigt utgör ett tematiskt tillägg till miljöprogrammet, är resultatet av arbetet med uppdraget. Projektet har letts av samordningsgruppen för Grönare Stockholm och arbetet har utförts av en projektgrupp på miljöförvaltningen med stöd av stadsbyggnadskontoret.

Planen har varit på kontorsremiss inom staden. Remissinstanserna är överlag positivt inställda till handlingsplanen och framhåller att

Miljöförvaltningen
Miljöanalys

Fleminggatan 4
Box 8136
104 20 Stockholm
Telefon 08-508 28 814
Växel 08-508 28 800
gunilla.hjorth@stockholm.se
stockholm.se

den innehåller relevanta strategier för att värna Stockholms biologiska mångfald.

I detta tjänsteutlåtande redovisas de synpunkter som har kommit in under kontorsremissen samt de revideringar som har gjorts i handlingsplanen. Remissinstanserna har exempelvis lyft att de är intresserade av att delta i arbetet med kommande åtgärdsprogram, behov av utökade resurser för skötsel samt betydelsen av att arbeta med åtgärder i den bostadsnära naturen. Ökad intern och extern samverkan kring biologisk mångfald efterfrågas, samt att miljöförvaltningen bör få en tydligare stödjande roll i arbetet.

Bakgrund

Biologisk mångfald innebär en hög variation både inom och mellan arter och ekosystem. Mångfalden är nödvändig för att upprätthålla funktioner och processer i ekosystemen och kunna buffra dem mot olika former av yttre påverkan. Stockholm har en rik och varierad naturmiljö som uppskattas av stadens invånare. Den biologiska mångfalden är en av de grundläggande förutsättningarna för att våra ekosystem ska kunna leverera funktioner och nyttor som vi människor behöver och använder. Stockholms blågröna infrastruktur är vital för stadens mångfald och ekosystemtjänster.

Stockholms natur har skapats av naturgeografiska, klimatologiska och kulturhistoriska faktorer. Förutsättningarna ser dock annorlunda ut idag, med fler människor som arbetar och bor i staden. Trycket på den blågröna infrastrukturen ökar och de pågående klimatförändringarna medför risk för ökad sårbarhet, till exempel för påverkan från invasiva arter.

Handlingsplanen är ett tematiskt tillägg till stadens miljöprogram och syftar till att peka ut, förmedla och skapa samsyn kring ett antal strategier för att uppnå ett Stockholm med biologisk mångfald i väl fungerande och sammanhängande ekosystem. Målet knyter an till det nationella miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv, samt till de globala hållbarhetsmålen nummer 14 och 15 i Agenda 2030 om liv under vattenytan och på land. Det har även bäring på mål nr 11 om hållbara städer.

Ärendet

Kommunfullmäktige gav i budgeten för 2019 miljö- och hälsoskyddsnämnden i uppdrag att ”… ta fram en strategi för biologisk mångfald i samarbete med samordningsgruppen för grönare Stockholm”. Detta tjänsteutlåtande redogör för framtagandet av förslag till handlingsplan för biologisk mångfald samt resultatet av hanteringen av kontorsremissen. Förvaltningens förslag till handlingsplan för biologisk mångfald finns i bilaga 1.

I budgeten för 2019 stod följande att läsa under verksamhetsområdesmål 2.5 *Stockholm är en hållbar stad med en god livsmiljö*: ”Stadsnatur och våtmarker fyller en viktig funktion i att skapa attraktiva stadsrum, bevara biologisk mångfald och bättre rusta staden för ett förändrat klimat med fler översvämningar och värmeböljor. Därför ska Stockholm planera långsiktigt för ekosystemtjänster i stadsmiljö. Staden behöver ta ansvar för att följa upp och bibehålla den biologiska mångfalden. Vi vill ta fram en strategi för att utveckla stadens biologiska mångfald så att staden tillsammans med boende, fastighetsägare och förvaltningar kan bidra till att utveckla den gröna infrastrukturen”.

Ärendets beredning

Handlingsplanen har tagits fram av en projektgrupp bestående av handläggare från miljöförvaltningen och stadsbyggnadskontoret samt konsultföretaget Greensway AB. Projektet har drivits av miljöförvaltningen under ledning av en styrgrupp bestående av strategiska samordningsgruppen för Grönare Stockholm samt en beredningsgrupp på chefsnivå inom miljöförvaltningen. Handläggare från exploateringskontoret, trafikkontoret, stadsbyggnadskontoret m.fl. förvaltningar har ingått i en referensgrupp. För att få en bred förankring inom staden har dokumentets innehåll diskuterats, dels vid ett referensgruppsmöte i april 2019, och dels vid en workshop i november 2019, dit stadens berörda förvaltningar och bolag var inbjudna.

Avgränsningar

Arbetet med handlingsplanen har utgått från följande avgränsningar:

- Planering av fysiska åtgärder ingår inte i handlingsplanen. Det kommer i nästa steg, vid framtagandet av åtgärdsprogram.
- Handlingsplanen omfattar endast natur- och vattenvårdsrelaterat arbete, rekreationsfrågor ingår inte.
- Handlingsplanen är begränsad till Stockholms stads geografiska område (inklusive vattenområden) samt stadens markinnehav utanför kommungränsen.
- Handlingsplanen avser biologisk mångfald på artnivå och biotop/landskapsnivå i såväl land- som vattenmiljö. Genetisk variation samt mikroorganismer omfattas inte.
- Ekosystemtjänster i vidare bemärkelse ingår inte i handlingsplanen, men biologisk mångfald i sig utgör en viktig stödjande ekosystemtjänst.

- Frågan om fortsatt arbete med lagskydd av värdefulla delar av stadens natur ingår inte i handlingsplanen, utan hanteras i separata budgetuppdrag.

Dokumentet har bytt namn från *strategi* för biologisk mångfald till *handlingsplan* för biologisk mångfald, i samband med att det nya miljöprogrammet togs fram och strukturen för planer kopplade till miljöprogrammet sågs över.

Förslaget har varit på kontorsremiss till 36 förvaltningar och kommunala bolag mellan den 15 december 2019 och den 14 februari 2020. Därefter har de 28 inkomna remissvaren gåtts igenom och en sammanställning tagits fram. Förslaget till handlingsplan har omarbetats utifrån inkomna remissvar, godkänts av styrgruppen och läggs nu fram för beslut i miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Nedan redovisas de frågor och synpunkter som förvaltningen bedömer vara viktigast att lyfta fram utifrån de synpunkter som har kommit fram under kontorsremissen. För varje avsnitt i handlingsplanen anges större ändringar som gjorts utifrån inkomna remissynpunkter samt kommentarer från förvaltningen. Justeringar av mindre karaktär, exempelvis språkliga och redaktionella ändringar, redovisas inte. Det reviderade förslaget till handlingsplan återfinns i bilaga 1.

Generellt om remissvaren

Sammanfattningsvis kan konstateras att förslaget till handlingsplan tagits emot med genomgående positiva svar – många remissinstanser anser att det är ett genomarbetat förslag till handlingsplan, väl förankrat inom staden och med relevanta strategier för att värna stadens biologiska mångfald.

Handlingsplanen anses genomförbar, men flertalet remissinstanser understryker att resurser behöver tillföras arbetet. Flera remissinstanser, särskilt stadsdelsförvaltningarna, framhåller att stadens resurser för naturvårdsskötsel idag är otillräckliga för att kunna upprätthålla värdena i en fungerande blågrön infrastruktur. Flera remissinstanser tar även upp behov av kostnadsberäkningar för åtgärder och skötsel.

Ett större fokus på planeringsprocessen efterfrågas av exploateringskontoret, vilket har föranlett att strategin *”Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer”* har flyttats fram före strategin *”Genomför ekologiska förstärkningsåtgärder”*. Förtydliganden kring vikten av att arbeta med biologisk mångfald i planeringsprocessen har även gjorts.

Mer utförliga beskrivningar om hur arbetet ska bedrivas i befintliga miljöer efterfrågas, och det ökande slitaget på den bostadsnära naturen när invånarantalet växer är ett problem som lyfts fram av de skötselansvariga förvaltningarna. Flera av stadens bolag påpekar att möjligheten att arbeta med biologisk mångfald i befintlig bostadsnära natur borde lyftas tydligare i handlingsplanen. Flera tillägg i dokumentet har gjorts med anledning av detta.

Handlingsplanen syftar bland annat till att konkretisera hur staden ska arbeta med de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030, framförallt mål 14 – Hav och marina resurser – och mål 15 – Ekosystem och biologisk mångfald. Stadsbyggnadskontoret har lyft att mål 11 – Hållbara städer och samhällen – också har bäring på arbetet med biologisk mångfald och detta mål har därför lagts till i handlingsplanen.

En tydligare förklaring av förhållandet till miljöprogrammet och andra styrdokument efterfrågas. Ett par remissinstanser påtalar behovet av att synkronisera handlingsplanen med miljöprogrammet. Ett förtydligande har lagts till i handlingsplanen om att planen utgör ett tematiskt tillägg till miljöprogrammet samt att dess genomförande kommer att innebära en konkretisering av programmet.

Strategi 1: Lyft fram prioriterade arter och naturkvaliteter
En rad olika naturmiljöer samt arter tas upp här som strategiskt betydelsefulla för Stockholms biologiska mångfald. I handlingsplanen beskrivs stadens blågröna infrastruktur som den viktigaste naturkvaliteten att uppmärksamma inför framtiden. Stadsbyggnadskontoret vill ytterligare betona betydelsen av denna struktur. Inledningen till avsnittet har därför justerats något för att framhäva att den blågröna infrastrukturen ska *värnas*.

Kulturförvaltningen och Skärholmens stadsdelsförvaltning efterfrågar större överensstämmelse med regionalt prioriterade miljömål genom att lyfta begreppet *biologiskt kulturarv* i texten. Ett stycke om detta har lagts till. Texten har även kompletterats med beskrivningar av stränders och begravningsplatsers betydelse för biologisk mångfald, efter synpunkter från idrottsförvaltningen respektive kyrkogårdsförvaltningen. Behovet av mer gröna inslag på torg och annan hårdgjord mark påpekas av trafikkontoret, och en komplettering om detta har därför gjorts under naturkvaliteten ”*Den bostadsnära naturen”*.

Idrottsförvaltningen och Stockholm Vatten och Avfall AB (SVOA) lyfter fram att antalet prioriterade arter och artgrupper kan behöva kompletteras. Ett stycke har lagts till om att fler arter och artgrupper

kan föreslås under programperioden och infogas i handlingsplanen när den revideras.

Strategi 2: Uppmärksamma biologisk mångfald i stadens processer

Denna strategi behandlar de flesta av stadens olika processer som är relevanta för biologisk mångfald. Efter önskemål från exploateringskontoret om att tydligare lyfta fram stadens blågröna infrastruktur i planprocessen som förutsättning för mångfalden, har strategin flyttats fram till nummer två av handlingsplanens fem strategier. Av samma anledning har avsnittet fysisk planering och exploatering kompletterats och ett nytt exempel på angelägna insatser lagts till angående områdesplanering.

Skrivningen om att uppmärksamma biologisk mångfald vid bygglov har förtydligats, efter en fråga från ett par instanser, med att det som avses är bygglov på icke planlagd mark, samt att frivillig hänsyn kan förordas i områden med gällande planer.

Ett verktyg liknande Ledstången för andra processer än exploateringsprocessen efterfrågas av trafikkontoret för att projekt för multifunktionella ytor ska kunna genomföras. Förvaltningen håller med om att ett sådant verktyg bör utvecklas men då frågan är bred och rör många miljöaspekter bör den lyftas i samband med miljöprogrammets implementering.

Flera stadsdelsförvaltningar och bolag vill förstärka arbetet med biologisk mångfald i den bostadsnära naturen. Handlingsplanen har därför förtydligats gällande den bostadsnära naturen i stadens processer. Under rubriken *Investeringar i befintliga blå- och grönytor* förtydligas att arbetet rör kommunalt ägd mark såväl på allmän plats (t ex parker, stränder, torg och gator) som på kvartersmark (t ex idrottsytor, skolgårdar, begravningsplatser och bostadsgårdar). Att investeringar i befintlig grönstruktur i regel även medför ytterligare skötselbehov har lagts till under rubriken *Naturvårdsskötsel*.

Efter synpunkter från flera instanser har ett stycke lagts till under *Upphandling som berör biologisk mångfald* som förklarar betydelsen av naturbeteskött för det svenska jordbrukslandskapets biologiska mångfald.

Insatsförslaget om att ta fram en gemensam kravspecifikation för upphandling av naturvårdskunniga skötselentreprenörer stöds av en rad remissinstanser, inklusive flera av stadens bolag.

På förslag från SVOA har ett insatsförslag lagts till om att inventera befintliga tak på stadens bolag och förvaltningar och se över möjligheter att anlägga gröna tak för att kombinera vattenrening och

pollinatörsmiljöer. Fastighetskontoret, med stöd av SVOA och miljöförvaltningen, föreslås bli ansvariga för insatsen.

Ansvarsfördelningen i strategi 2 har utökats och förtydligats, utifrån förslag från en rad olika remissinstanser. Trafikkontoret, stadsdelsförvaltningarna, idrottsförvaltningen, fastighetskontoret, kyrkogårdsförvaltningen och bolagen har lagts till för olika insatser under rubrikerna *Fysisk planering och exploatering* samt *Investeringar i befintliga blå- och grönytor*. Trafikkontoret, stadsdelsförvaltningarna, fastighetskontoret, exploateringskontoret och stadsbyggnadskontoret har lagts till under *Åtgärdsarbete för god vattenstatus*. Ett avsnitt om fisketillsyn har lagts till under *Tillsyn i skyddade naturområden*, där idrottsförvaltningen är ansvarig. Under *Upphandling som berör biologisk mångfald* har serviceförvaltningen lagts till på insatsförslaget om kravspecifikation för skötsel.

Strategi 3: Genomför ekologiska förstärkningsåtgärder

För att gynna stadens biologiska mångfald behöver den blågröna infrastrukturens förstärkas, särskilt i svaga länkar. I strategi 3 beskrivs hur staden kan arbeta med åtgärder i olika naturmiljöer och vilka typer av åtgärder som är särskilt angelägna.

Rubriken på denna strategi, tidigare *Analysera behov av ekologiska förstärkningsåtgärder,* har utifrån förslag från exploateringskontoret ändrats till *Genomför ekologiska förstärkningsåtgärder*.

Exploateringskontoret har framfört att kostnaden för att bygga ekodukter för att överbrygga barriärer inte kan bäras av stadsutvecklingsprojekten. Ekodukterna kan ha flera syften och skulle kunna vara motiverade ur ett bredare perspektiv. Detta insatsförslag har därför omformulerats till att även omfatta ”sociodukter”.

Rubriken *Ökad mångfald i gräsmarker samt stadsodling – bra för pollinatörer* har utökats till att generellt omfatta bostadsnära natur samt fåglar efter att flera remissinstanser påpekat vikten av att arbeta med den bostadsnära naturen.

Kulturförvaltningen uttrycker att handlingsplanen bör visa möjligheter att kombinera skötsel av kulturhistoriska värden med ekologiska, t ex bete i fornlämningsområden. Miljöförvaltningen föreslår att denna aspekt tas upp i arbetet med de kommande åtgärdsprogrammen och i arbetet med prioritering av naturvårdsskötsel.

Hänvisning till stadens handbok *Gröna lösningar för en bättre ljudmiljö* har lagts till efter synpunkt från stadsbyggnadskontoret.

Strategi 4: Utveckla kunskap och kommunikation
Denna strategi handlar främst om att öka stadens interna kunskapsutbyte och utbildning kring biologisk mångfald, men också om utåtriktad information gentemot invånarna om hur man kan bidra till att gynna Stockholms växt- och djurliv.

Efter förslag från exploateringskontoret har ett tillägg gjorts om att de som arbetar med fysisk planering samt planerar investeringar i park- och naturmark också behöver sakkunskap för att kunna beakta biologisk mångfald.

Under *Interna målgrupper* har flera skrivningar lagts till, efter synpunkter från trafikkontoret om kunskapsbehov vid tillfälliga markupplåtelser och från utbildningsförvaltningen om skolornas, förskolornas och naturskolornas roll, samt från flera bolag om vad de kan tillföra vid kunskapsutbyte.

Inom denna strategi föreslås aktiviteter som riktar sig utåt mot stadens invånare. Aktiviteterna har kompletterats med flera nya punkter efter förslag från en rad stadsdelsförvaltningar och bolag: riktad information till koloniträdgårdsföreningar, information via webb och seminarier till boende och fastighetsägare, mallar för enhetliga informationsskyltar samt goda exempel.

Strategi 5. Utveckla verktyg som underlättar samverkan och genomförande
Gemensamma digitala verktyg, kartor och underlag behövs för att ge precision åt arbetet med biologisk mångfald. Strategi 5 beskriver hur verktygen ska utvecklas och tillgängliggöras inom staden.

Flera instanser, däribland stadsdelsförvaltningar och bolag, tar upp grönytefaktor (GYF) som ett viktigt verktyg som bör vidareutvecklas. Exploateringskontoret anser att verktygets resultat för biologisk mångfald bör utvärderas. Skrivningar om GYF har därför justerats på flera platser i dokumentet för att svara mot exploateringskontorets synpunkt.

Ett förtydligande om att SVOA bedriver övervakning av stadens vattenmiljö och betydelsen av denna för biologisk mångfald har lagts till utifrån bolagets synpunkt.

I Bilaga 1, *Lista på digitala verktyg*, har skrivningar om grönytefaktor och ekologiutredningar justerats utifrån exploateringskontorets synpunkter. Rubriken har förtydligats med att listan även omfattar verktyg som behöver utvecklas. Av de verktyg som listas kan vissa bli centrala i att producera data för indikatorer.

Behov av ny kunskap

I detta avsnitt tas stadens behov av kunskapsuppbyggnad i olika frågor som rör påverkan på biologisk mångfald upp, såsom klimatförändringar och ljusföroreningar. Effekter av buller på biologisk mångfald har lagts till, efter förslag från Stockholmshem.

Ett förklarande stycke om invasiva främmande arter har lagts till utifrån synpunkter från flera stadsdelsförvaltningar. I ansvarsfördelningen under motsvarande insatsförslag har exploateringskontoret lagts till, efter påpekande från Farsta stadsdelsförvaltning om att nya exploateringar kan bli en grogrund för invasiva arter när mark blottläggs.

Ansvarsfördelning och samverkan

I uppräkningen av ansvarsfördelning gällande grönfrågor inom stadens nämnder och bolag har SVOAs roll förtydligats, efter synpunkt från SVOA.

Många instanser stöder utpekandet av ansvariga för handlingsplanens föreslagna insatser inom de olika strategierna, men större tydlighet efterfrågas angående huvudansvariga. Flera bolag vill också vara medansvariga för olika insatser. Förvaltningen har kompletterat med ansvariga där det framkommit ett behov. Utpekande av huvudansvariga har bara kunnat göras där det finns ett tydligt huvudansvar idag kopplat till t.ex. reglemente eller budgetuppdrag. För de insatser där flera ansvariga anges har initiativtagare lagts till för att hålla ihop arbetet och se till att det blir av. I övrigt ansvarar alla uppräknade för att insatsen utförs inom den egna organisationen.

Flera remissinstanser tar upp att samverkan inom staden behöver utvecklas i frågor kring naturvård och biologisk mångfald. En ökad medverkan från stadsdelsförvaltningarna i det interna *Naturvårdsnätverket* bör kunna tjäna detta syfte. Formerna för nätverket bör utvecklas för att skapa mer delaktighet och samverkan i naturvårdsfrågor inom staden, vilket har förtydligats i handlingsplanen. Strategiska samordningsgruppen för Grönare Stockholm har en viktig roll i att verka för utökad samordning och samverkan rörande naturvård i staden.

Flera instanser vill även se ökad extern samverkan t ex med stadens naturskolor, föreningsliv, boende och fastighetsägare om vad man själv kan göra för biologisk mångfald på sin mark. I samband med framtagandet av handlingsplanen ordnade Miljö- och klimatroteln ett rundabordssamtal för föreningar som arbetar med biologisk mångfald i Stockholm. Önskemål framkom om ett nätverk för fortsatta kontakter och eventuell samverkan. Texten under *Extern samverkan* har kompletterats med exempel på aktuella föreningar.

Implementering

I kommunfullmäktiges budget för 2020 anges att miljö- och hälsoskyddsnämnden ska ”implementera strategin för biologisk mångfald med åtgärdsprogram för biologisk mångfald”.

Framtagandet av handlingsplanen innebär ett övergripande strategiskt steg, som därefter behöver konkretiseras i form av genomtänkta och riktade åtgärdsprogram på stadsdelsnivå. Ett nära samarbete med berörda förvaltningar i arbetet med att ta fram stadsdelsvisa åtgärdsprogram kommer att vara mycket viktigt. För att nå framgång i implementeringen behöver även de olika centrala insatserna som föreslås i handlingsplanen vad gäller processer, kunskapsutbyte, kommunikation, verktyg samt nya kunskapsområden genomföras. Detta arbete kan påbörjas efter beslut om denna handlingsplan.

Förslaget om att konkretisera handlingsplanen genom stadsdelsvisa åtgärdsprogram stöds av många remissinstanser. Flera av dem betonar vikten av att alla förvaltningar som sköter naturmiljöer involveras i åtgärdsprogrammen. Genomförandet av åtgärder kommer att behöva ett stort mått av engagemang av respektive stadsdelsförvaltning och andra berörda parter inom staden.

Resursbehovet är en grundläggande fråga för handlingsplanens genomförande, vilket påpekats av en rad remissinstanser. De behov som lyfts fram är framförallt resurser till investeringar i fysiska åtgärder samt till kontinuerlig naturvårdsskötsel.

Flera instanser har lyft behovet av kostnadsberäkningar för åtgärder. I det kommande arbetet med åtgärdsprogram kommer förslag på platsspecifika åtgärder att tas fram vilket innebär att kostnaderna kan beräknas med större precision än för de generella insatser som föreslås i handlingsplanen. Stadens arbete med lokala åtgärdsprogram för god vattenstatus bör kunna fungera som förebild för hur arbetet kan bedrivas.

När det gäller naturvårdsskötsel har flera remissinstanser lyft att öronmärkta medel behövs för prioriterade objekt som ligger utanför de skyddade områdena. De stadsdelar som har naturreservat kan söka extra medel ur centrala medelreserven (CM), men för naturmark utanför reservat finns inte denna möjlighet. Det kan medföra att skötseln av värdefulla naturkvaliteter utanför reservaten blir eftersatt.

Flera stadsdelsförvaltningar framhåller att skötselbehov med tillhörande kostnader behöver beaktas inom gröna investeringsprojekt. Detsamma gäller det ökade skötselbehovet av bostadsnära natur på grund av ökat besökstryck. Södermalms

stadsdelsförvaltning lyfter fram att ansvarsfördelningen inom staden för skötsel av vattenmiljöer idag är oklar.

Utöver stadsdelsvisa åtgärdsprogram föreslår handlingsplanen även ett antal angelägna centrala insatser inom stadens processer, kunskapsuppbyggnad samt ett antal kommunikationsaktiviteter, för att genomföra handlingsplanen. Ett exempel på insats som skulle kunna sättas igång redan inom en snar framtid är att undersöka möjligheten att få igång ett samarbete inom stadens berörda kontor kring en gemensam kravspecifikation för upphandling av entreprenörer för naturvårdsskötsel.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning föreslår att handlingsplanen ska bli ett levande dokument med kontinuerliga översyner och tillägg som krävs vartefter som nya rön tillkommer. En översyn av handlingsplanen föreslås genomföras vart fjärde år i samband med framtagandet av nytt miljöprogram. Handlingsplanens genomförande kommer även att följas upp genom att samordningsgruppen för Grönare Stockholm utgör styrgrupp inom staden för arbetet med att ta fram åtgärdsprogram.

Micasa föreslår att en vägledning tas fram med generella åtgärder för biologisk mångfald som kan tillämpas av fastighetsägare i den bostadsnära naturen. Förslag om att ta fram sådana åtgärder har lagts till i handlingsplanen.

Stöd från miljöförvaltningen

Ett antal remissinstanser betonar att miljöförvaltningen bör ha huvudansvar för handlingsplanens genomförande samt för vissa processer/åtgärder, t ex uppmärksamma värdefulla naturområden utanför reservaten. Förvaltningens stöd efterfrågas till exempel när det gäller information och kunskap vid genomförande av åtgärder. Kemikaliecentrums kommunikationskanal "Forum för kemikaliesmart byggande" anges som exempel på hur arbetet kan bedrivas. Vissa instanser efterfrågar även handledning gällande de underlag och verktyg som bör användas i arbetet med biologisk mångfald. Kyrkogårdsförvaltningen efterfrågar stöd vid naturinventeringar inom den mark de ansvarar för.

Miljöförvaltningen har i kommunfullmäktiges budget för 2020 fått i uppdrag att implementera handlingsplanen genom att ta fram stadsdelsvisa åtgärdsprogram. Förvaltningen har redan idag genom reglementet och budgeten en utpekad roll som expertstöd i ekologiska frågor.

För att nå framgång i implementeringen av handlingsplanen bör miljöförvaltningen ges en uttalad roll för samordning av planens genomförande. Ett samordningsansvar kan till exempel handla om

att initiera och bereda möjlighet för samverkan för de insatser i planen där det i dagsläget inte finns ett utpekat huvudansvar samt att tillse att planen revideras i samband med att nytt miljöprogram tas fram. Ett utpekat samordningsansvar för planens genomförande skulle även vara en logisk koppling till miljöförvaltningens budgetuppdrag om att implementera planen genom ta fram åtgärdsprogram. Den strategiska samordningsgruppen för Grönare Stockholm ansvarar för samordningen av genomförandet av åtgärder för naturmarken i vidare mening. Fortsatt rapportering av planens genomförande till samordningsgruppen kommer därför att vara viktigt.

Ett utökat samordningsansvar för miljöförvaltningen ryms inte inom nuvarande budgetram. Samordningen kräver resurser i sig men det handlar också om utökade insatser av generell karaktär, till exempel utökad kommunikations- och utbildningsverksamhet samt utökad nätverksverksamhet med till exempel föreningslivet. Att följa utvecklingen över tid för de indikatorer som föreslås, liksom att hålla de digitala verktygen aktuella och uppdaterade, är också utökade insatser som behöver beaktas. Satsningar på att utveckla och tillgängliggöra de mest centrala av verktygen kommer att behövas.

Miljöprogrammets indikatorer

En förutsättning för att indikatorerna ska fungera är att insamling av relevant data kan ske, samt att frekvensen på och omfattningen av miljöövervakningen av dessa parametrar utökas. Detta förutsätter i sin tur engagemang från stadens olika förvaltningar och bolag för att möjliggöra datafångst, både från exploaterande och skötselansvariga kontor.

Ordlista

En ordlista med förklaring av termer och begrepp har lagts till i slutet av handlingsplanen för att underlätta läsförståelsen.

Bilagor

1. Förslag till handlingsplan för biologisk mångfald i Stockholm.